

9. Ostrishchenko, Yu.V., Kornienko, N. (2015). Gender budgeting at the local level as a tool for increasing the efficiency of using budget funds. *Ekonomika rozvytku [Development Economics]*, vol. 3 (75), pp. 19-27. Available at: http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/ee153_75/e153ost.pdf (Accessed 3 June 2019) (in Ukr.).

10. Chugunov, I., Makogon, V. (2014). Budgetary and fiscal policy in the context of institutional reforms. *Visn. Kyiv. nats. torh.-ekon. un-tu [Bulletin Kiev. nats Trade. Ekonom. Un.]*, vol. 4, pp. 79-91 (in Ukr.).

УДК 336.1

JEL Classification: M42, M48

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2019-1.73.15>

Ю.В. Табенська, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-8590-7829>

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,

м. Чернівці

РЕАЛІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Анотація

У статті досліджено сучасний стан функціонування системи державного фінансового аудиту в Україні. Автором узагальнено, що перспективним рушійним механізмом задля усунення існуючих загроз у фінансово-бюджетній системі в частині ефективного управління бюджетними коштами та державними активами є впровадження дієвих процедур системи державного фінансового аудиту. Досліджено види державного фінансового контролю, які використовуються в практиці, зокрема: державний фінансовий аудит виконання місцевих бюджетів; державних (регіональних) цільових програм; інвестиційних проектів; Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; діяльності суб'єктів господарювання. Проведено моніторинг динаміки частки аудитів та ревізій в загальній кількості заходів контролю протягом 2013-2018 рр. Запропоновано застосовувати відповідні інструменти управління та критерії оцінки дієвості контролю з метою забезпечення належного рівня обґрунтованості підходів до формування та функціонування єдиної системи державного фінансового контролю в Україні.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, державний фінансовий аудит, інспектування, ревізія, неефективне витрачання коштів, бюджетне правопорушення.

Julia Tabenska, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0002-8590-7829>

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE, Chernivtsi

REALITIES OF THE STATE FINANCIAL AUDIT FUNCTION SYSTEM IN UKRAINE

Summary

The article deals with the current state of the functioning of the system of state financial audit system in Ukraine. The author summarizes that the promising driving mechanism behind the elimination of existing threats in the financial and budgetary system in terms of effective management of budget funds and state assets is the introduction of effective procedures of the system of public financial audit. Taking into account the significant theoretical and practical developments of specialists and practitioners, it is generalized that state financial control in Ukraine can become a guarantee of effective functioning of public finances, in particular, obtaining such desirable results as: observance of financial and economic security of the country, balancing incomes and expenditures of state and local budgets; the formation of effective local self-government and territorial organization of authority for the creation and maintenance of a full-fledged living environment for citizens, providing public services, the establishment of institutions of direct democracy, reconciling the interests of the state and local communities and as a result - the prosperity of the state, strengthening the prestige of the international community. Under current conditions, the state financial control is implemented by the state financial control body through the conduct of public financial audit, inspection, procurement review, and procurement monitoring. The scientific publication examines the types of public financial control that are used in practice, in particular: the state financial audit of the implementation of local budgets; state (regional) target programs; investment projects; The Pension Fund of Ukraine, funds of compulsory state social insurance; activity of business entities. The monitoring of the dynamics of the share of audits in total number of control measures during 2013-2018 has been proposed. Appropriate management tools and criteria for evaluating the effectiveness of the control have been proposed in order to provide an adequate level of substantiation of approaches to the formation and functioning of a unified system of state financial control in Ukraine.

Keywords: state financial control, state financial audit, inspection, audit, inefficient spending of funds, budget misdemeanor.

Постановка проблеми. Зважаючи на існуючі загрози у фінансово-бюджетній системі, зокрема в частині зловживань та злочинів під час використання публічних фінансів; низького рівня фінансової дисципліни у використанні бюджетних коштів; неефективного забезпечення прозорості надходжень до бюджету податків, зборів та обов'язкових платежів особливо актуальним є постійне вдосконалення функціонування системи державного фінансового контролю в Україні з імплементацією європейських та міжнародних стандартів.

Беручи до уваги значний теоретичний та практичний доробки фахівців і практиків, зазначимо, що державний фінансовий контроль в Україні може

стати запорукою ефективного функціонування державних фінансів, зокрема отримання таких бажаних результатів, як:

- дотримання фінансово-економічної безпеки держави;
- приведення до балансу доходів та видатків державного та місцевих бюджетів;
- формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад і, як наслідок, – процвітання держави, посилення престижу перед світовою спільнотою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В. О. Шевчук у своїй монографії вперше теоретично обґрунтував ефективне поєднання форм та видів контролю в ринковій економіці. Наслідком такого дослідження стала побудова парадигми контролю з визначенням точок та сегментів економічного зростання секторів національної економіки [10].

І. К. Дрозд розвинула теорію методології ідентифікації ризику та антикризової стратегії внутрішнього контролю, заснованої на реалізації концепції COSO, а також особливості контролю місцевих органів влади з використанням аудиту ефективності бюджетів та державних програм [11].

В. Ф. Піхоцьким було встановлено, що система державного фінансового контролю для забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів держави та їх цільового використання повинна використовувати нові види та форми контролю, наділяючи суб'єкти контролю, зокрема органи виконавчої влади, повноваженнями контролю дотримання параметрів соціально-економічного розвитку держави [12].

І. Б. Стефанюк надав ґрунтовне пояснення поняття аудиту ефективності з точки зору його особливості як нової форми контролю, яка не знайшла свого широкого застосування під час внутрішнього контролю у вітчизняній практиці [13].

Розвиток фінансового аудиту досліджено і у колективній монографії Є. В. Мниха, С. В. Бардаша, К. О. Назарової, О. Л. Шерстюк, В. П. Міняйло В. П. Белякової, [14]. Так, для реалізації контрольних повноважень центральних органів виконавчої влади важливо сприйняти основні положення методики аудиту доходів державного бюджету, аудиту бюджетних програм, діяльності бюджетних установ та державного адміністрування.

Погоджуючись з результатами дослідження відомих вітчизняних вчених щодо необхідності зміни пріоритетів державного фінансового контролю, доцільно поглибити напрям контролю за ефективним та раціональним використанням публічних фінансів із застосуванням різних видів аудиту ефективності.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розкриття та удосконалення теоретико-методологічних засад системи державного фінансового аудиту в Україні.

Виклад основного матеріалу. У сучасному економічному середовищі на економічне зростання в країні впливає сукупність політичних, соціальних, інституціональних, екологічних, макро- і мікроекономічних умов функціонування національної економіки, зокрема:

- зростання рівня тіньової економіки;
- розширення способів організації корупційних ринків та корупційних схем;
- монополізована, олігархізована, низькотехнологічна та низькопродуктивна економіка;
- економічна депресія, пов'язана з військовим конфліктом на Сході країни;
- неефективна фінансова-бюджетна дисципліна в країні;
- хронічний дефіцит бюджету тощо.

В умовах сьогодення державний фінансовий контроль реалізовується органом державного фінансового контролю шляхом проведення державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки закупівель та моніторингу закупівлі.

Перспективним рушійним механізмом задля усунення вищезазначених наслідків у частині ефективного управління бюджетними коштами та державними активами є впровадження дієвих процедур саме системи державного фінансового аудиту.

Державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю.

Незважаючи на те, що практика застосування державних фінансових аудитів органами виконавчої влади країни існує давно, саме така система

контролю ще є незвичною, адже з часів проголошення незалежності України ми застосовували контрольню-наглядів підходи до здійснення контролю за державними фінансами шляхом проведення ревізії як найглибшої форми контролю, яка зводилася до документальної та фактичної перевірки фінансово-господарської діяльності. На противагу ревізії, яка проводиться на етапі реалізації управлінських рішень, державний фінансовий аудит пов'язаний з превентивним управлінням, тобто управлінням, спрямованим на недопущення або запобігання виникненню несприятливого стану підконтрольного об'єкта [15].

Після реорганізації Державної фінансової інспекції України у Державну аудиторську службу України на етапі постфактум контролю почали запроваджувати різні види державних фінансових аудитів. Так, протягом неповних чотирьох років функціонування Державної аудиторської служби України в практичну діяльність запроваджено державний фінансовий аудит:

- виконання місцевих бюджетів, який спрямований на проведення аналізу та перевірки законності та ефективності формування (складення, розгляд, затвердження) і виконання місцевих бюджетів, правильності ведення бухгалтерського обліку об'єктами аудиту, достовірності їх фінансової та бюджетної звітності, функціонування системи внутрішнього контролю та стану внутрішнього аудиту, а також стану використання рухомого і нерухомого майна, коштів, землі, природних ресурсів, що перебувають у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, та об'єктів їх спільної власності, що перебувають у управлінні районних і обласних рад [9];

- державних (регіональних) цільових програм, який спрямований на проведення аналізу і перевірки законності та ефективності розроблення і виконання державних (регіональних) цільових програм, управління і використання коштів державного та місцевого бюджетів під час їх виконання та оцінки досягнення очікуваних результатів виконання програм [3];

- інвестиційних проектів, який спрямований на проведення аналізу і перевірки законності та ефективності реалізації інвестиційних проектів об'єктами аудиту, виконання якого здійснюється на основі державного та місцевого інвестування, державної підтримки, надання державних та/або місцевих гарантій, і стану досягнення результативних показників, управління та використання інвестицій (коштів) [4];

– Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, який спрямований на проведення аналізу і перевірки законності та ефективності використання коштів Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, правильності ведення ними бухгалтерського обліку і достовірності їх фінансової звітності, стану внутрішнього контролю та стану внутрішнього аудиту [5];

– діяльності суб'єктів господарювання, що полягає у перевірці та аналізі стану справ щодо законного та ефективного використання державних та/або комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, стану внутрішнього контролю у суб'єктів господарювання [6].

В умовах реформування системи державного фінансового контролю в частині попередження та недопущення порушень у фінансовій сфері країни спостерігаємо зростання частки аудитів у загальній кількості заходів контролю з 2016 року та паралельне скорочення обсягів ревізій (рис. 1). Зазначимо, що у 2018 році зростання кількості аудитів (на 95 позицій порівняно з 2017 роком) пов'язано не тільки із скороченням кількості проведених ревізій, а і з запровадженням двох нових видів державного фінансового аудиту, зокрема державного фінансового аудиту інвестиційних проектів та державного фінансового аудиту Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

За результатами проведених 382 державних фінансових аудитів протягом 2018 року виявлено порушень та недоліків загалом на 15,9 млрд грн, у тому числі [9]:

- фактів неефективного витрачання коштів та майна на суму 7,5 млрд грн;
- потенційних втрат та упущених вигод на понад 8,0 млрд грн;
- порушень, що спричинили втрати ресурсів та незаконне їх використання, на 340,7 млн грн;
- порушень, що можуть спричинити втрати у подальшому, на 68,9 млн грн.

Незважаючи на підвищення ефективності роботи органів Державної аудиторської служби України в частині усунення бюджетних правопорушень на етапі планування управлінських рішень, у 2019 році триватиме робота з реформування системи державного фінансового контролю у напрямі перетворення Державної аудиторської служби України на орган державного фінансового контролю європейського зразка.

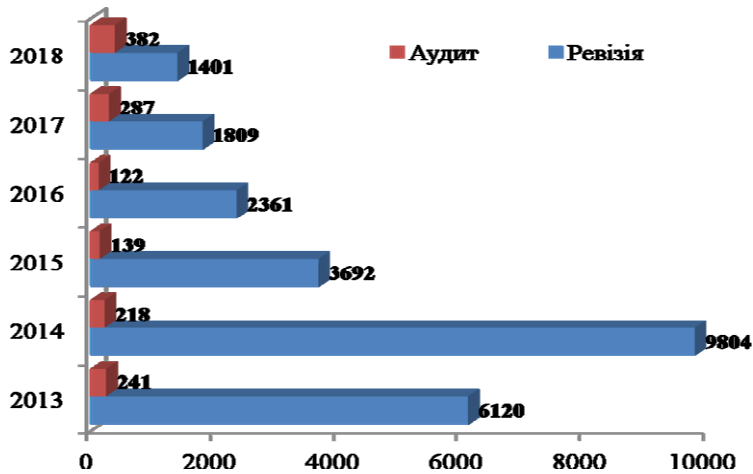

Рис. 1. Динаміка кількісного значення заходів контролю у 2013-2018 рр.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, в результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних питань функціонування системи державного фінансового аудиту в Україні зроблені наступні висновки:

1. Державний фінансовий аудит в системі регулювання економічних відносин є вагомим інструментом реалізації фінансово-бюджетної політики.

2. Система державного фінансового аудиту постійно вдосконалюється та адаптується до структурних перетворень економіки. Водночас, важливим є постійний пошук найбільш оптимального спрямування контрольних дій за змістом, обсягом, сутністю.

3. Завдяки зростанню частки аудитів у загальній кількості заходів контролю спостерігаємо підвищення дієвості превентивного контролю в частині попередження бюджетних правопорушень в процесі виконання державного та місцевих бюджетів.

4. Подальше удосконалення системи державного фінансового аудиту в Україні сприятиме підвищенню якісного рівня використання бюджетних коштів та соціально-економічному розвитку країни загалом.

5. Формування процесу аудиту ефективності повинно здійснюватись відповідно до пріоритетів розвитку системи державного фінансового контролю з дотриманням принципів системності, гласності, прозорості та відповідальності органів влади. Доцільним є використання відповідних інструментів управління та критеріїв оцінки дієвості контролю з метою забезпечення належного рівня обґрунтованості підходів до формування та функціонування єдиної системи державного фінансового контролю в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 03 лютого 2016 р. №43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF>
2. Порядок проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту місцевих бюджетів : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 липня 2018 р. № 578 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://195.78.68.73/kru/uk/publish/article/84542>
3. Порядок проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту державних (регіональних) цільових програм : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2018 р. № 692 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-2018-%D0%BF/sp:max100>
4. Порядок проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту інвестиційних проектів : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2018 р. № 740 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2018-%D0%BF>
5. Порядок проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1147 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2018-%D0%BF/sp:max15>
6. Порядок проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2019 р. № 252 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/148928>
7. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 415-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/144345>
8. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 415-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/144345>
9. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/131387>
10. Шевчук В. О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (проблеми теорії, організації, методології) : Монографія / В. О. Шевчук. – К. : Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1998. – 371с.
11. Дрозд І. К. Контроль економічних систем : Монографія / І. К. Дрозд. – К. : Імекс-ЛТД, 2004. – 312 с.
12. Піхоцький В. Ф. Система державного фінансового контролю як інструмент соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] / В. Ф. Піхоцький. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/VNULP/Menegment/2009_647/32.pdf
13. Стефанюк І. Б. До нової якості бюджетного контролю через аудит ефективності / І. Б. Стефанюк // Фінансовий контроль. – 2003. – № 2(15). – С. 9-14.

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

14. Фінансовий аудит : інформаційно-аналітичне забезпечення : монографія / [Є. В. Мних, С. В. Бардаш, К. О. Назарова, О. Л. Шерстюк, В. П. Беякова, В. П. Міняйло] ; за ред. Є. В. Мниха. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 416 с.

15. Табенська Ю. В. Державний фінансовий аудит як перспективна форма фінансового контролю / Ю. В. Табенська // Електронне наукове фахове видання Мукачівського державного університету «Економіка та суспільство». – Мукачево, 2018. – Вип.16. – С. 818-821.

16. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 16.10.2012 р. № 5463-VI (із змінами та доповненнями). – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2016). *About approval of the Regulation on the State Audit Service of Ukraine*, Resolution of 3.02.2016 №43. Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF> (Accessed 30 June 2019) (in Ukr.).

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018). *Procedure of realization the State Audit Service, it's interregional territorial bodies of the state financial audit of local budgets*, Resolution of 4.07.2018 №578. Available at: <http://195.78.68.73/kru/uk/publish/article/84542>(Accessed 30 June 2019) (in Ukr.).

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018). *Procedure of realization by the State Audit Service, it's interregional territorial bodies of the state financial audit of state (regional) target programs*, Resolution of 29.08.2018 № 692. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-2018-%D0%BF/sp:max100> (Accessed 30 June 2019) (in Ukr.).

4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018). *Procedure of realization by the State Audit Service, it's interregional territorial bodies of the state financial audit of investment projects*, Resolution of 12.09.2018 № 740. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2018-%D0%BF> (Accessed 30 June 2019) (in Ukr.).

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018). *Procedure of realization by the State Audit Service, it's interregional territorial bodies of the state financial audit of the Pension Fund of Ukraine, funds of compulsory state social insurance*, Resolution of of 27.12.2018 №1147. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2018-%D0%BF/sp:max15> (Accessed 30 June 2019) (in Ukr.).

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018). *Procedure of realization by the State Audit Service, it's territorial bodies of the state financial audit of the business entities*, Resolution of 27.03.2019 № 252. Available at: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/148928> (Accessed 30 June 2019) (in Ukr.).

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018). *About the approval of the action plan for implementation of the strategy for reforming the public finances management system for 2017-2020*, Order of 24.04.2017 № 415-p. Available at: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/144345> (Accessed 30 June 2019) (in Ukr.).

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017). *About the approval of the Concept of realization of state policy in the field of reforming the system of state financial control by 2020*, Order of 24.05.2017 № 415-p. Available at: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/144345> (Accessed 30 June 2019) (in Ukr.).

9. *Official site of the State Audit Service of Ukraine*. Available at: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/131387> (Accessed 30 June 2019) (in Ukr.).

10. Shevchuk, V.O. (1998). *Kontrol' hospodars'kykh system v suspil'stvi z perekhidnoiu ekonomikoiu (Problemy teorii, orhanizatsii, metodolohii)* [Control of economic systems in a society with a transition economy (Problems of theory, organization, methodology)], Kyiv (in Ukr.).

11. Drozd, I.K. (2004). *Kontrol' ekonomichnykh system* [Control of economic systems], Imeks-LTD, Kyiv, (in Ukr.).
12. Pikhotsky, V. F. (2009). The system of state financial control as an instrument of socio-economic development. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/VNULP/Menegment/2009_647/32.pdf (Accessed 30 June 2019) (in Ukr.).
13. Stefanyuk, I.B. (2003) To the new quality of budgetary control through the effectiveness audit. *Finansovyy kontrol' [Financial control]*, vol. 2 (15), pp. 9-14 (in Ukr.).
14. Mnih, E.V., Bardash, S.V., Nazarova, K.O., Sherstyuk, O.L., Belyakova, V.P., Minyaylo, V.P. (2015). *Finansovyy audyt: informatsijno-analitychne zabezpechennia* [Financial audit: informational and analytical support], National Trade. Ekonom. Unt., Kyiv (in Ukr.).
15. Tabenska, Yu.V. (2018). State Financial Audit as a Prospective form of financial control. *Elektronne naukove fakhove vydannia Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu «Ekonomika ta suspil'stvo» [Electronic Scientific Special Edition of Mukachevo State University "Economics and Society"]*, vol. 16, pp. 818-821 (in Ukr.).
16. About the basic principles of the implementation of the State Financial Control in Ukraine, Law of Ukraine of 16.10.2012 № 5463-VI. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-12> (Accessed 30 June 2019) (in Ukr.).

УДК 336.226

JEL Classification:H21

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2019-1.73.16>

Т.Л. Томнюк, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-7654-0770>

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПРЯМИХ ТА НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ

Анотація

У статті досліджено наукові підходи до визначення сутності поділу податків на прямі та непрямі. З урахуванням існуючих підходів, які свідчать про значну полеміку в зазначеному питанні, дано авторське визначення сутності прямих та непрямих податків, в основу якого покладено такі критерії, як об'єкт оподаткування (доходи чи витрати) та суб'єкт податку (платник податку чи носій податкового тягаря). Розглянуто погляди науковців з позицій прихильності до прямої чи непрямой форми оподаткування. З урахуванням еволюції в процесах адміністрування податків подано бачення сучасних переваг та недоліків у механізмах прямого та непрямой оподаткування в Україні. Зроблено висновок про те, що прямі податки більшою мірою володіють інструментарієм регулюючого впливу на соціально-економічні процеси в державі, ніж непрямі. Водночас непрямі